

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.8(128).04
УДК 796.81-043.01

Білоконь В. П.
старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ СТУДЕНТІВ-БАСКЕТБОЛІСТІВ

У статті визначено основні критерії спортивного відбору у баскетболі. Проаналізовано особливості відбору у системі багаторічної підготовки баскетболістів в Україні та за її межами. На основі аналізу літератури за даним напрямком встановлено основні критерії спортивного відбору на початковому етапі підготовки студентів-баскетболістів.

Ключові слова: баскетбол, спортивний відбір, баскетболісти, критерії відбору.

Білоконь В. П. Особенности спортивного отбора студентов-баскетболистов. В статье определены основные критерии спортивного отбора в баскетболе. Проанализированы особенности отбора в системе многолетней подготовки баскетболистов в Украине и за ее пределами. На основе анализа литературы по данному направлению установлены основные критерии спортивного отбора на начальном этапе подготовки студентов-баскетболистов.

Ключевые слова: баскетбол, спортивный отбор, баскетболисты, критерии отбора.

Bilokon V. Features of sports selection of basketball students. The article defines the main criteria for sports selection in basketball. The features of selection in the system of long-term training of basketball players in Ukraine and abroad are analyzed. Based on the analysis of the literature in this area, the main criteria for sports selection at the initial stage of training basketball students have been established. Basketball in our country continues to gain more and more popularity as a spectacular and emotional kind of sports games. Modern trends in the development of basketball require Ukrainian athletes to fully realize their game potential. It is known that the preliminary stage, followed by a chain of pedagogical and organizational means of a long-term training system, is the selection of young athletes. The quality of the first stage of selection depends on the effectiveness of solving the problems of the next stages of sports training of basketball players, as well as the full implementation of the existing talents of children in sports abilities.

Key words: basketball, sports selection, basketball players, selection criteria.

Постановка проблеми та аналіз літературних джерел. Баскетбол в нашій державі продовжує набувати все більшої популярності як видовищний та емоційний вид спортивних ігор. Сучасні тенденції розвитку баскетболу вимагають від українських спортсменів повної реалізації ігрового потенціалу. Відомо, що попереднім етапом, за котрим слідує ланцюг педагогічних і організаційних засобів багаторічної системи підготовки, є відбір спортсменів. Від якості першого етапу відбору залежить ефективність вирішення завдань наступних етапів спортивної підготовки баскетболістів, а також повноцінної реалізації наявних спортивних задатків у молоді.

Як показує аналіз робіт дослідників А. Николича, І. Лосєвої [6,7], різноманіття і суперечність різних підходів до проблеми спортивного відбору баскетболістів зумовили різне розуміння предмету дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теорії та методиці спортивного відбору застосовується спеціальна технологія оцінки спортивних здібностей і спортивної обдарованості дітей, які відвідують спортивні секції. Як зауважує О. Мозговий, основний зміст технології полягає в дослідженні і визначенні модельних характеристик спортсменів різної кваліфікації, у обґрунтуванні та вивченні інформаційної значущості параметрів розвитку організму та різних видів підготовленості, що впливають на спортивний результат, їх стабільності і генетичної зумовленості та вдосконалення на різних етапах спортивної підготовки.

Не викликає сумнівів теоретичне і практичне значення цих досліджень, проте при вивченні особливостей попереднього етапу відбору найбільш обдарованих спортсменів необхідно перш за все чітко визначити поняття "спортивний відбір", а потім і зміст його критеріїв, враховуючи при цьому не тільки предмет досліджень, але і їх спрямованість [5].

На думку В.Філіна [4], спортивний відбір є системою організаційно-методичних заходів, на підставі яких визначаються задатки і здібності дітей для спеціалізації в обраному виді спорту. В полі зору дослідників і практиків мають знаходитися генетично детерміновані задатки - природні, індивідуальні анатомо-фізіологічні та психологічні особливості людини, від яких залежить успішність виконання певного виду діяльності. Досягнення високих результатів у будь-якому виді діяльності, у тому числі і в спортивній, вимагає найвищих форм прояву здібностей — обдарованості, таланту – наявності генетично зумовлених морфофункціональних, моторних і психофізіологічних особливостей, поєднання здібностей, що забезпечують високі досягнення в спорті. Тому у визначення поняття «спортивний відбір» доцільно включити поняття «обдарованість», що розглядає спортивний відбір як процес пошуку найбільш обдарованих людей, здатних досягти високих результатів у конкретному виді спорту. Обдарованість трактується як таке поєднання здібностей, що зумовлює найвищий рівень прояву спортивних здібностей.

Тренувальні і змагальні навантаження розвивають природжені задатки в моторні та психічні здібності, що визначають успішність занять обраним видом спорту та зростанням спортивної майстерності у навчально-тренувальному процесі. Такий підхід до розуміння значення задатків зумовлений, перш за все вимогами сучасного спорту, оскільки в умовах

змагань можна досліджувати психофізіологічний потенціал людини. Отже, необхідна інформація про ті генетично детерміновані морфологічні і психофункціональні ознаки, що визначають зміст задатків, і є по суті ядром спортивної обдарованості. Така інформація охоплює віковий діапазон від початкового етапу занять спортом до етапу вищих спортивних досягнень [5].

На кожному етапі, разом з поточним повсякденним піклуванням про спортивне вдосконалення, виявляються як запрограмовані природою генетичні задатки, так і набуті, якісно нові форми їх реалізації. Відбір стає організаційною формою не тільки початкового етапу роботи зі спортсменом, він триває усе наступне спортивне життя [4].

У системі багаторічної підготовки баскетболістів у відборі виділяють чотири етапи:

- перший – початковий відбір для виявлення здібностей до занять баскетболом;
- другий – визначення перспективності та диференціація (відбір) спортсменів за ігровими функціями (амплуа);
- третій – відбір у команди вищих розрядів;
- відбір у різні збірні команди для участі у змаганнях високого рівня.

За даними авторів [1, 2, 7], сенс першого етапу відбору лежить у наступному: слід передусім визначити ступінь прояву найбільш прогностично значущих ознак та показників розвитку організму майбутнього баскетболіста, що зумовлюють успішність занять цим видом спорту. Спортивні здібності багато в чому залежать від спадково зумовлених задатків, які відрізняються стабільністю, консервативністю. Тому при прогнозуванні спортивних здібностей слід звертати увагу перш за все на ті мало мінливі (консервативні) ознаки, що зумовлюють успішність майбутньої спортивної діяльності. Оскільки роль спадково зумовлених ознак максимально розкривається при висуванні до організму тих, хто займається, високих вимог, то при оцінці діяльності юного спортсмена необхідно орієнтуватися на рівень вищих досягнень. При цьому слід враховувати як початковий рівень прояву необхідних здібностей, так і темпи зростання їх показників. У зв'язку з гетерохронністю розвитку окремих функцій і якісних особливостей організму існують певні відмінності в структурі прояву здібностей спортсменів у різні вікові періоди. Особливо виразно ці відмінності спостерігаються у спортсменів технічно складних (складно координаційних) видів спорту, зокрема і у баскетболі.

Ідеальний варіант вирішення проблеми відбору – це модельні характеристики за всіма аспектами фізичного розвитку і спортивно-педагогічної діяльності від новачків до висококваліфікованих спортсменів.

Поповнення баскетбольних команд вищої кваліфікаційної групи молодими гравцями тісно пов'язане з відбором та комплектуванням груп початкової підготовки спортивних секцій та відділень ДЮСШ, завданням яких є підготовка високотехнічних спортсменів, які володіють сучасним арсеналом прийомів гри і необхідними для їх реалізації фізичними і психічними якостями [4].

Вивчення характеристик відомих спортсменів-баскетболістів показало, що вже на початку свого спортивного шляху вони виділялися серед однолітків високим зростом, добрим фізичним розвитком, координацією рухів, рухливістю, інтелектом, впевненістю у діях в ігрових умовах, психологічною стійкістю. Ці риси розвивалися у процесі навчання і спортивного вдосконалення в системі регулярних тренувань, що дозволило спортсменам добитися високих спортивних результатів [5].

Цікавими є дослідження М. Безмилова [2], який проаналізував систему підготовки спортивного резерву та відбору баскетболістів у різних країнах світу, особливо у тих, які є лідерами на міжнародній арені. Яскравим представником у цьому плані є Литва. Масовість занять баскетболом та шанобливе ставлення до цього виду спорту в Литві є важливим фактором загального успіху. Баскетбол має особливу адміністративну, фінансову, інформаційну та інші види підтримки з боку держави. Як зауважує автор, успішність виступу країни на міжнародній спортивній арені та чисельність спортсменів високого класу, підготовлених національною «школою спорту» є найкращим свідченням правильності обраної стратегії багаторічної підготовки, яка ґрунтується на чотирьох ключових факторах: 1) раціонально побудованому тренувальному процесі та високому рівні професіоналізму тренерських кадрів; 2) загальній популярності баскетболу в країні, історичних традиціях та популярності до виду спорту серед населення; 3) ефективності функціонування системи управління баскетболом на всіх ієрархічних рівнях; 4) організованому відборі баскетболістів та широкій мережі баскетбольних шкіл, клубів, великій кількості дитячо-юнацьких змагань.

Так, для відбору перспективних гравців у Франції в процесі перегляду змагань та подальшого визначення можливостей спортсменів представники технічного спортивного консульства та тренери національних збірних команд орієнтуються на наступні критерії: 1) морфологічні дані та рівень функціональної підготовленості; 2) швидкісні можливості (швидкість пересувань на майданчику, загальну рухливість, швидкість реакції); 3) рівень розвитку інших рухових якостей; 4) здатність до антиципації (уміння орієнтуватися на майданчику та передбачати найбільш вірогідні варіанти розвитку подій в процесі гри) [1].

Як наголошує М. Безмилов [2], в основі успіхів багатьох баскетбольних країн лежать схожі напрями діяльності: концентрація найсильніших баскетболістів із кожної вікової категорії в рамках єдиних центрів підготовки, проведення масових змагань за територіальним принципом, об'єднання кращих гравців регіонів для подальшої участі у внутрішніх змаганнях країни, залучення до роботи з найбільш перспективними гравцями кращих тренерів, регулярний виступ молодих гравців у товариських турнірах національного та міжнародного рівня, що відповідно дає можливість набувати необхідного змагального досвіду. Вищезазначені напрями діяльності не потребують суттєвих фінансових та кадрових витрат і в той самий час можуть стати важливим підґрунтям майбутніх успіхів вітчизняного баскетболу.

Отже, відбір у баскетболі – багаторічний процес встановлення відповідності інтересів і здібностей спортсменів до вимог баскетболу як виду спортивної діяльності. Необхідність відбору зумовлена тим, що не кожний спортсмен може досягти висот технічної, тактичної та фізичної майстерності. Головне завдання спорту і баскетболу зокрема – це пошук талантів, а тому важливим завданням є вибір кращих, найбільш обдарованих з тих, хто розпочав заняття у спортивних секціях [1]. На кожному етапі спортивного відбору не лише виявляється доцільність подальшої підготовки спортсмена, але й дається

детальна оцінка його задатків і здібностей, сильних і слабких сторін техніко-тактичної майстерності, функціональної підготовленості, рівня розвитку фізичних якостей, психічних особливостей, здійснюється аналіз попереднього етапу підготовки – його спрямованості, величини і характеру навантажень, їх адекватності індивідуальним особливостям спортсмена та ін.

Відбір являє собою досить тривалий і багатоетапний процес реалізації комплексних заходів, спрямованих на оцінку перспективності юних баскетболістів і повноцінне комплектування навчальних груп. У групи початкової підготовки приймаються практично всі бажаючі, так як цього вимагає педагогічна етика та психологічні закони спортивної орієнтації. Протягом перших двох місяців тренери ведуть спостереження за поведінкою і діяльністю дітей при виконанні різних вправ, їх свідомості й активності. За даними цих спостережень робиться попередній висновок про відповідність учнів основним вимогам баскетболу. У відповідності з програмою для відбору у групи початкової підготовки слід проводити в два етапи [3]. Тривалість кожного етапу – навчальний рік. На першому етапі визначається придатність дітей до оволодіння грою в баскетбол. На другому році навчання виявляються здібності дітей до ефективних дій в умовах дефіциту енергозабезпечення організму, до прояву інтелекту, волевих якостей, самостійності, дисципліни, тобто тих якостей, що є провідними у баскетболі. Рівень фізичної і технічної підготовленості дітей визначається за допомогою представлених у програмі тестів [7].

Висновки. Вивчення науково-методичної літератури з питань спортивного відбору у баскетболі дозволяє говорити про те, що основним напрямом є комплексний підхід до досліджуваної проблеми на етапі початкової підготовки юних баскетболістів. Дослідження в цьому напрямі пов'язані переважно з вивченням морфофункціональних особливостей розвитку організму дітей, їх психологічних якостей, темпів зростання показників тренуваності, а також контролем за станом здоров'я дітей, які займаються у секціях з баскетболу.

Література

1. Безмилов М. М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір баскетболістів у Франції / М. М. Безмилов // <http://www.infiz.dp.ua/misc-documents/2017-02/2017-02-02.pdf>.
2. Безмилов М. М. Система підготовки спортивного резерву та відбір баскетболістів у Литві / М. М. Безмилов, Є. В. Мурзін // Наука в олімп. спорті. – 2016. – № 2. – С. 32–38.
3. Булкина Н. П. К вопросу о системе спортивной подготовки школьных команд по баскетболу / Н. П. Булкина // Фізичне виховання школярів : теорія і практика : зб. статей. – Луганськ, 2009. – С. 41 – 47.
4. Волков В. М., Филин В. П. Спортивный отбор / В. М. Волков, В. П. Филин. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 192 с.
5. Мозговий О. І. Особливості раннього спортивного відбору орієнтації і спортивної обдарованості юних спортсменів / О. І. Мозговий // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 8. – С. 63 – 66.
6. Николич А. Отбор в баскетболе. / А. Николич, В. Параносич. – М. : Физкультура и спорт, 1984. – 144 с.
7. Основные моменты отбора в баскетболе : Методические рекомендации / Сост. И. В. Лосева. – Волгоград : Издательство Волгоградского государственного университета, 2000. – 24 с.

Reference

1. Bezmilov M. Program of training sports reserve and selection of basketball players in France / M. Bezmilov // <http://www.infiz.dp.ua/misc-documents/2017-02/2017-02-02.pdf>.
2. Bezmilov M. (2016) The system of training the sports reserve and the selection of basketball players in Lithuania / M. Bezmilov, E. Murzin // Science in Olympus. sports. - № 2. - p. 32–38.
3. Bulkina N. (2009) On the question of the system of sports training of school teams in basketball / NP Bulkina // Physical education of schoolchildren: theory and practice: collection. articles. - Luhansk. - p. 41 - 47.
4. Volkov V., Filin V. (1986) Sports selection / V. Volkov, V. Filin. - M. : Fizkultura i sport. - 192 s.
5. Mozgovyi O. (2006) Features of early sports selection of orientation and sports talent of young athletes / OI Mozgovyi // Pedagogy, psychology and med.-biol. probl. phys. education and sports. - № 8. - p. 63 - 66.
6. Nikolic A. (1984) Basketball selection. / A. Nikolic, V. Paranosic. - M. : Физкультура и спорт. - 144 с.
7. The main points of selection in basketball: Methodical recommendations / Sost. I. Loseva. - Volgograd: Volgograd State University Publishing House, 2000. - 24 p.